

Vanhusneuvosto osallistuu ja vaikuttaa

Eevaliisa Virnes

TIIVISTELMÄ

Kuntakyselyn mukaan vanhusneuvosto oli yli 90 prosentilla kunnista jo ennen vanhuspalvelulain voimaantuloa.

Eläkeläis- ja muut järjestöt olivat edustettuina lähes kaikissa vanhusneuvostoissa. Vanhukset olivat harvoin edustettuina muutoin kuin järjestöjensä kautta.

Lähes kaikki vanhusneuvostot saivat käyttää maksutta kunnan kokoustiloja, ja kunnan palveluksessa oleva henkilö toimi vanhusneuvoston sihteerinä.

Vanhusneuvoston yleisin toimintamuoto oli esitykset, aloitteet ja lausunnot. Neuvoston tärkeimpänä tehtävänä pidettiin vaikuttamista kunnalliseen ja muuhun ikääntyneitä koskevaan päätöksentekoon.

Keskeiset kehittämiskohteet olivat neuvoston näkyvyyden ja vaikuttavuuden lisääminen, neuvoston aktiivisuuden lisääminen sekä toimintaedellytysten vahvistaminen.

Vanhuspalvelulain myötä vanhusneuvostot tulivat lakisääteiksi vuoden 2014 alusta. Vanhusneuvoston ja muiden vaikuttamistoimielinten sääntely kootaan uuteen kuntalakiin, jonka on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2015 alusta. Suomessa ensimmäiset vanhusneuvostot perustettiin 1990-luvun loppupuolella.

Johdanto

Väestörakenne on muuttumassa siten, että eläkeikäisten osuus väestöstä kasvaa voimakkaasti samaan aikaan kuin työikäisten sekä lasten ja nuorten osuudet pienenevät. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan 63 vuotta täyttäneiden osuus väestöstä nousee nykyisestä 22 prosentista 28 prosenttiin vuoteen 2030. Muutos on voimakkain vanhimmissa ikäryhmissä. 75 vuotta täyttäneiden osuus kasvaa nykyisestä 8 prosentista 14 prosenttiin vuoteen 2030.

Eläkeikäiset ovat merkittävä ryhmä äänestäjinä, päättäjinä ja yhteiskunnallisina vaikuttajina. Eläkeikäisten vapaaehtoistoiminnan panos järjestöjen kautta on mittava toisiin väestöryhmiin verrattuna. Eläkeikäisten vapaaehtoistoiminnasta suuri osa tulee oman ikäryhmän hyväksi. Järjestötoiminnan ohella eläkeikäiset toimivat omaehtoisesti monin tavoin esimerkiksi omaisten ja läheisten auttajina.

Kunnallisvaaleissa 2012 valtuustoihin valitut ovat keski-ikäisiä tai sitä vanhempia. Valtuutetuista 60 vuotta täyttäneitä on 26 prosenttia. Valtuutetuista 70 vuotta täyttäneitä on 3 prosenttia ja alle 30-vuotiaita 6 prosenttia.

Kuntalaisten itsehallinnon lähtökohtana on edustuksellinen demokratia, mutta sen rinnalla tarvitaan kuntalaisten suoria osallistumisen ja vaikuttamisen keinoja. Vanhusneuvosto on vaikuttamisen väylä erityisesti ikääntyntä väestöä koskevissa asioissa.

Tässä selvityksessä käsitellään Kuntaliiton vanhusneuvostokyselyn tuloksia sekä vanhusneuvoston asemaa ja tehtäviä lainsäädännössä.

Vanhusneuvostot kyselyn tulosten valossa

Kuntaliitto lähetti marraskuussa 2012 Manner-Suomen kunnille (320) sähköisen webropol-kyselyn vanhusneuvostoista. Kyselyssä vanhusneuvostoilla tarkoitettiin vanhusneuvostoja, vastaavia muulla nimellä toimivia yhteistyöelimä (esimerkiksi ikäihmisten neuvosto) sekä yhdistettyjä vanhus- ja vammaisneuvostoja.

Kysely lähetettiin kuntien vanhusneuvostojen sihteeille ja vanhustyönjohtajille. Vanhusneuvostojen sihteeitä pyydettiin vastaamaan kyselyyn mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä neuvoston puheenjohtajan kanssa. Kuntaa pyydettiin vastaamaan kyselyyn siinäkin tapauksessa, että kunnassa ei

ollut vanhusneuvostoa. Jos vanhusneuvosto oli useamman kunnan yhteinen, pyydettiin kuntaa toimittamaan kysely edelleen yhteisen vanhusneuvoston sihteerille. Joulu-tammikuussa tehtiin kaksi uusintakyselyä.

Kyselyyn vastasi yhteensä 244 kuntaa, joten vastausprosentti oli 76. Kyselyyn vastasi vanhusneuvoston sihteeri (53 %), vanhusneuvoston sihteeri yhteistyössä puheenjohtajan kanssa (26 %) tai jokin muu vastaaja (21 %). Muut vastaajat olivat pääasiassa vanhustyönjohtajia.

Kyselyä täydennettiin puhelinhaastatteluilla (76) niin, että kaikilta Manner-Suomen kunnilta (320) saatiin tieto, oliko kunnassa vanhusneuvosto tai yhdistetty vanhus- ja vammaisneuvosto.

Kyselyn tuloksia tarkastellaan myöhemmin tässä selvityksessä kuntakohtaisesti siten, että kuntien yhteisten neuvostojen vastaukset on kohdennettu neuvoston kullekin jäsenkunnalle. Lisäksi vanhusneuvostojen ja vanhus- ja vammaisneuvostojen vastauksia tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena. Vanhusneuvostolla tarkoitetaan tällöin sekä vanhusneuvostojen että yhdistettyjä vanhus- ja vammaisneuvostoja.

Vanhusneuvostojen määrä

Vanhusneuvostojen oli vuoden 2012 lopussa 225, ja niissä oli mukana yhteensä 236 kuntaa. Näistä useamman kunnan neuvostojen oli neljä ja niissä mukana 15 kuntaa.

Yhdistettyjä vanhus- ja vammaisneuvostoja oli 50, ja niissä oli mukana yhteensä 55 kuntaa. Näistä useamman kunnan yhdistettyjä vanhus- ja vammaisneuvostoja oli kaksi ja niissä mukana 7 kuntaa.

Vanhusneuvosto/vanhus- ja vammaisneuvosto puuttui 29 kunnalta. Näin ollen kunnan oma tai useamman kunnan

vanhusneuvosto/vanhus- ja vammaisneuvosto oli 91 prosentilla Manner-Suomen kunnista vuonna 2012.

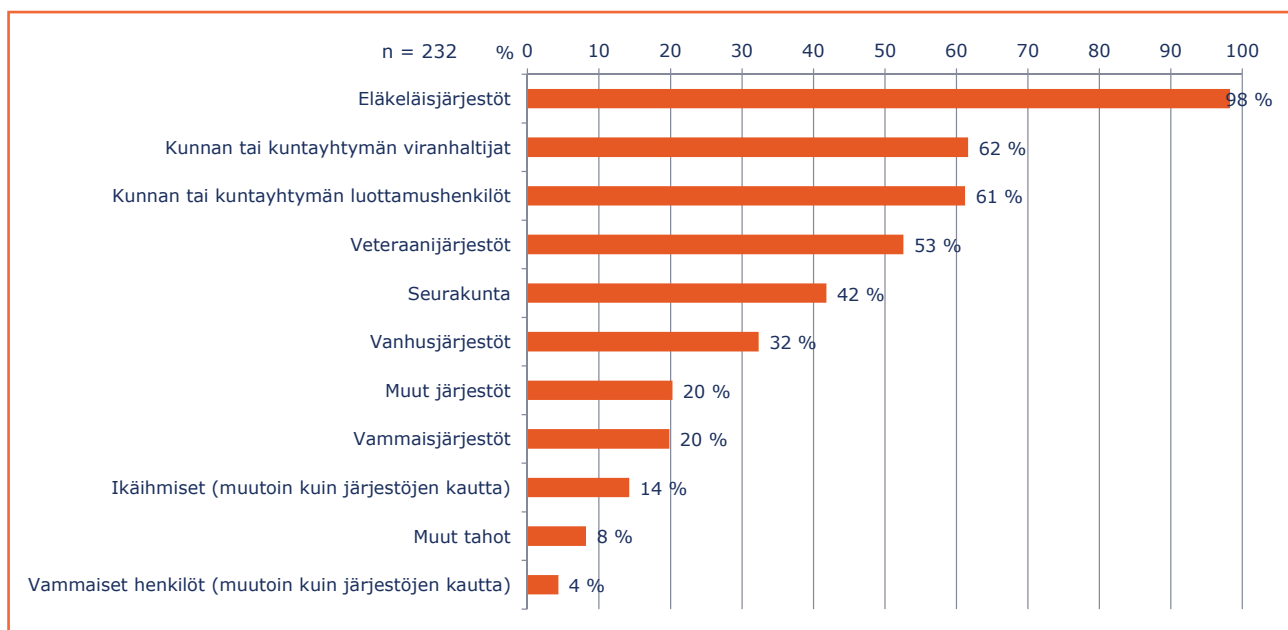
Vanhusneuvostoista käytettiin yleensä nimeä vanhusneuvosto. Muita nimiä olivat esimerkiksi ikäihmisten neuvosto, eläkeläisneuvosto, vanhus- ja eläkeläisneuvosto, ikäihmisten neuvottelukunta, seniorineuvosto ja senioriraati. Yhdistetystä vanhus- ja vammaisneuvostosta käytettiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta nimeä vanhus- ja vammaisneuvosto.

Vanhusneuvostojen organisointi

Vanhusneuvoston asetti kunnanhallitus 67 %, kunnan lautakunta 15 %, kunnanvaltuusto 7 %, kuntayhtymä 3 % ja muu taho 8 % vastanneista. Vanhusneuvoston asettanut lautakunta oli perusturvalautakunta tai vastaava sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaava toimielin. Kainuun maakunta-kuntayhtymä oli asettanut kuntayhtymään kuuluvien kuntien yhteisen ikäihmisten neuvottelukunnan. Muita vanhusneuvoston nimenneitä tahoja olivat kaupunginjohtaja, perusturvajohtaja sekä eläkeläis- ja muut järjestöt. Jälkimmäinen viittaa siihen, että kaikki vanhusneuvostot eivät olleet kunnan tai kuntayhtymän asettamia, mutta vastaaja oli katsonut, että ne olivat vanhusneuvostoa vastaavia yhteistyöelimiä (n = 238).

Vanhusneuvoston toimikausi oli neljä vuotta 61 prosentilla ja kaksi vuotta 35 prosentilla vastanneista. Jokin muu toimikausi oli 4 prosentilla vastanneista. Muu toimikausi tarkoitti, että vanhusneuvoston toimikausi kesti yhden vuoden, neuvosto oli asetettu toistaiseksi tai toimikautta ei ollut erikseen määritetty (n = 236).

Vanhusneuvostojen varsinaisten jäsenten lukumäärä vaihteli huomattavasti. Seitsemän jäsentä tai vähemmän oli 27 prosentissa, 8–10 jäsentä 43 prosentissa ja 11 jäsentä tai enemmän 30 prosentissa vanhusneuvostoista (n = 229).

Kuvio 1. Vanhusneuvostoissa edustettuina olevat tahot

Eläkeläisjärjestöt olivat edustettuina lähes kaikissa (98 %) vanhusneuvostoissa. Veteraanijärjestöt olivat mukana joka toisessa ja vanhusjärjestöt joka kolmannessa vanhusneuvostossa. Vammaisjärjestöt olivat edustettuina joka viidennessä neuvostossa. Muita järjestöjä oli samoin joka viidennessä neuvostossa. Näitä muita järjestöjä olivat esimerkiksi SPR, omaishoitajien yhdistys, sydän-, reuma-, syöpä- ja muistiyhdistys, kehitysvammaisten tukiyhdistys sekä liikuntajärjestö ja kylä- ja asukastoimikunta. Seurakunnan edustaja oli mukana lähes joka toisessa vanhusneuvostossa.

Kunnan tai kuntayhtymän viranhaltijoita oli mukana 62 prosentissa vanhusneuvostoista. Viranhaltijat olivat yleensä sosiaali- ja terveystoimesta. Joissakin vanhusneuvostoissa oli edustajia teknisestä toimesta ja sivistystoimesta. Kunnan tai kuntayhtymän luottamushenkilöitä oli 61 prosentissa neuvostoista. Muiden tahojen edustajina vanhusneuvostoissa mainittiin esimerkiksi jonkin kehittämishankkeen tai oppilaitoksen edustaja. Ikäihmiset itse muutoin kuin järjestöjen kautta olivat mukana 14 prosentissa vanhusneuvostoista ja vammaiset henkilöt itse muutoin kuin järjestöjen kautta olivat mukana 4 prosentissa vanhusneuvostoista.

Vanhusneuvoston kokousten lukumäärä vuonna 2012 vaihteli huomattavasti. Kolmannes vastanneista piti neljä kokousta vuoden aikana. Kolmannes piti kokouksia tätä useammin ja kolmannes tätä harvemmin (n = 230).

Toimintasääntö oli 74 prosentilla kyselyyn vastanneista vanhusneuvostoista (n = 226). Toimintasuunnitelman vuosittain laati 62 prosenttia vastanneista (n = 227). Toimintakertomuksen vuosittain laati 47 prosenttia vastanneista (n = 229).

Vanhusneuvostojen toimintaedellytykset

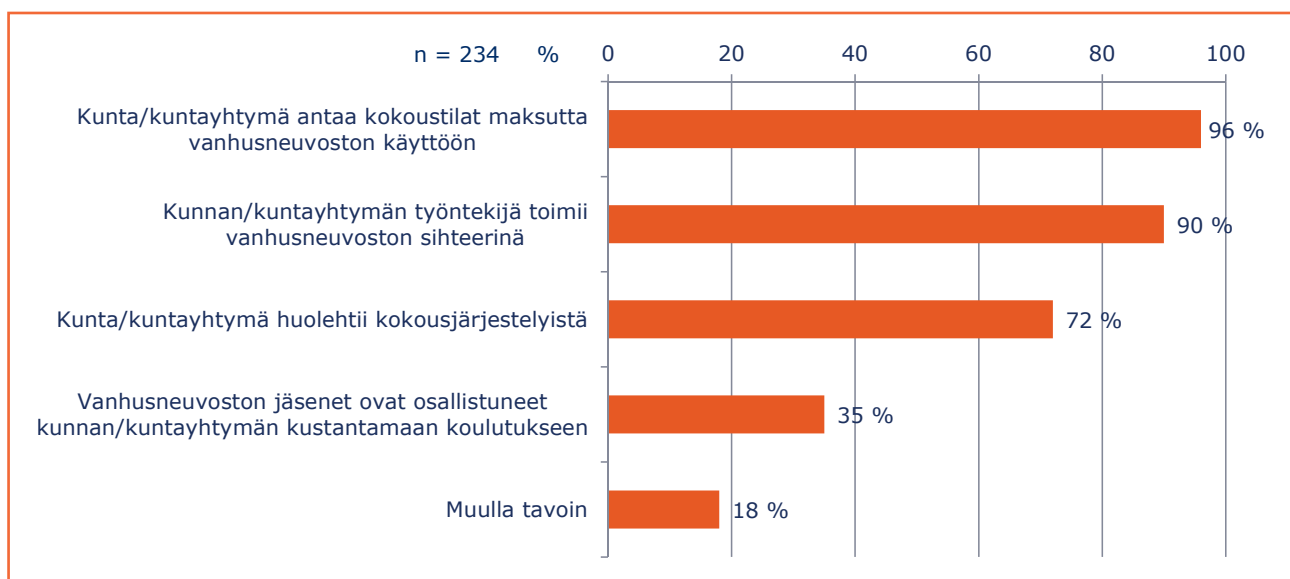
Lähes kaikki vanhusneuvostot saivat käyttää maksutta kunnan kokoustiloja, ja kunnan palveluksessa oleva henkilö toimi vanhusneuvoston sihteerinä. Neuvoston sihteeri oli yleensä sosiaali- ja terveystoimesta, kuten vanhustyönjohtaja, palveluohjaaja, johtava hoitaja, osastonhoitaja, sairaanhoitaja, vanhustyön toimistos sihteeri, perusturva-johtaja, sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Joissakin vanhusneuvostoissa sihteerinä toimi kunnanjohtaja, kunnansihteeri, henkilöstöpäällikkö, liikunta- ja nuorisosihteeri tai kulttuurisihteeri. Sihteerin tehtäviä hoiti muun tahon, kuten seurakunnan tai eläkeläisjärjestön edustaja, alle 10 prosentissa vanhusneuvostoista.

Joka kolmannen vanhusneuvoston jäsenet olivat osallistuneet kunnan kustantamaan koulutukseen. Vanhusneuvostojen jäsenet olivat osallistuneet esimerkiksi seuraaviin koulutustilaisuuksiin:

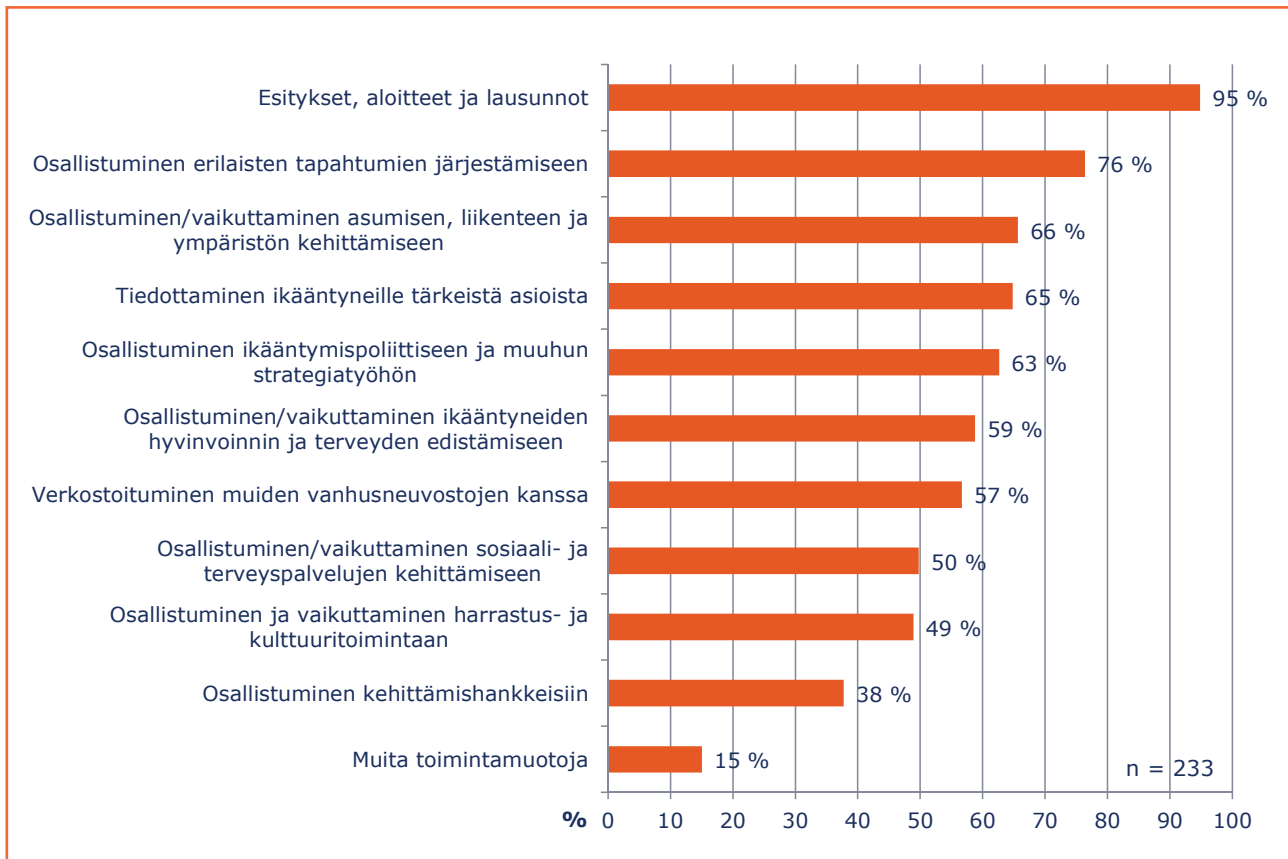
- oman kunnan järjestämät vanhuspalvelujen koulutus- ja infotilaisuudet
- alueelliset, maakunnalliset ja valtakunnalliset vanhusneuvostopäivät
- alueelliset, maakunnalliset ja valtakunnalliset vanhuspalvelujen koulutustilaisuudet
- eläkeläisjärjestöjen tilaisuudet
- erilaisten hankkeiden tilaisuudet (Kaste, Voimaa vanhuuteen)
- tutustumiskäynnit muiden kuntien vanhuspalveluihin ja vanhusneuvostojen toimintaan.

Kunta maksoi vanhusneuvoston jäsenille kokouspalkkiot 65 prosentissa vanhusneuvostoista (n = 236).

Kunnan talousarviossa oli varattu erikseen määräraha vanhusneuvoston käyttöön 52 prosentilla vastanneista (n = 232).

Kuvio 2. Vanhusneuvostojen toimintaedellytykset

Kuvio 3. Vanhusneuvostojen toimintamuodot

Vanhusneuvostojen toimintamuodot

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan oman vanhusneuvostonsa nykyisiä toimintamuotoja. Kyselylomakkeella esitettiin 11 vaihtoehtoa, joista vastaajat saivat valita yhden tai useamman vaihtoehdon.

Toimintamuodot voidaan ryhmitellä niiden yleisyyden mukaan viiteen ryhmään: 1) esitykset, aloitteet ja lausunnot 2) osallistuminen erilaisten tapahtumien järjestämiseen 3) osallistuminen/vaikuttaminen asumisen, liikenteen ja ympäristön kehittämiseen ja strategiatyöhön sekä tiedottaminen 4) osallistuminen/vaikuttaminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen, sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen ja harrastus- ja kulttuuritoimintaan sekä verkostoituminen muiden vanhusneuvostojen kanssa ja 5) osallistuminen kehittämishankkeisiin.

Vanhusneuvoston tärkeimmät tehtävät

Kyselyssä tiedusteltiin, mitkä ovat vastaajien mielestä vanhusneuvoston tärkeimmät tehtävät. Vastaajia pyydettiin kertomaan yhdestä kolmeen esimerkkiä, joiden ei tarvinnut olla tärkeysjärjestyksessä. Kysymykseen saatiin 207 vastausta, joissa nimettiin yhteensä 417 tehtävää. Tehtävät luokiteltiin kymmeneen ryhmään (kuvio 4). Selvästi tärkeimpänä tehtävänä pidettiin vaikuttamista kunnalliseen ja muuhun ikääntyneitä koskevaan päätöksentekoon. Toiseksi tärkeimpänä pidettiin yhteistoiminnan ja tiedonkulun edistämistä eri tahojen kesken. Kolmanneksi eniten

mainintoja sai tiedottaminen. Ja neljännelle sijalle nousi palvelujen saatavuuden ja laadun seuranta.

Vanhusneuvostojen toiminnan tärkeimmät tulokset

Kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan, mitkä ovat heidän oman vanhusneuvostonsa toiminnan tärkeimmät tulokset. Vastaajilta pyydettiin yhdestä kolmeen esimerkkiä, joiden ei tarvinnut olla tärkeysjärjestyksessä. Kysymykseen saatiin 196 vastaajalta yhteensä 334 esimerkkiä. Avovastaukset luokiteltiin kuuteen ryhmään (kuvio 5). Ryhmät, esimerkiksi esitykset ja aloitteet sekä sosiaali- ja terveyspalvelut, ovat osittain päällekkäisiä. Osa esityksistä ja aloitteista kohdistui todennäköisesti sosiaali- ja terveyspalveluihin, vaikka se ei käynyt vastauksista ilmi.

Seuraavassa on vastaajien esimerkkejä oman vanhusneuvostonsa toiminnan tuloksista:

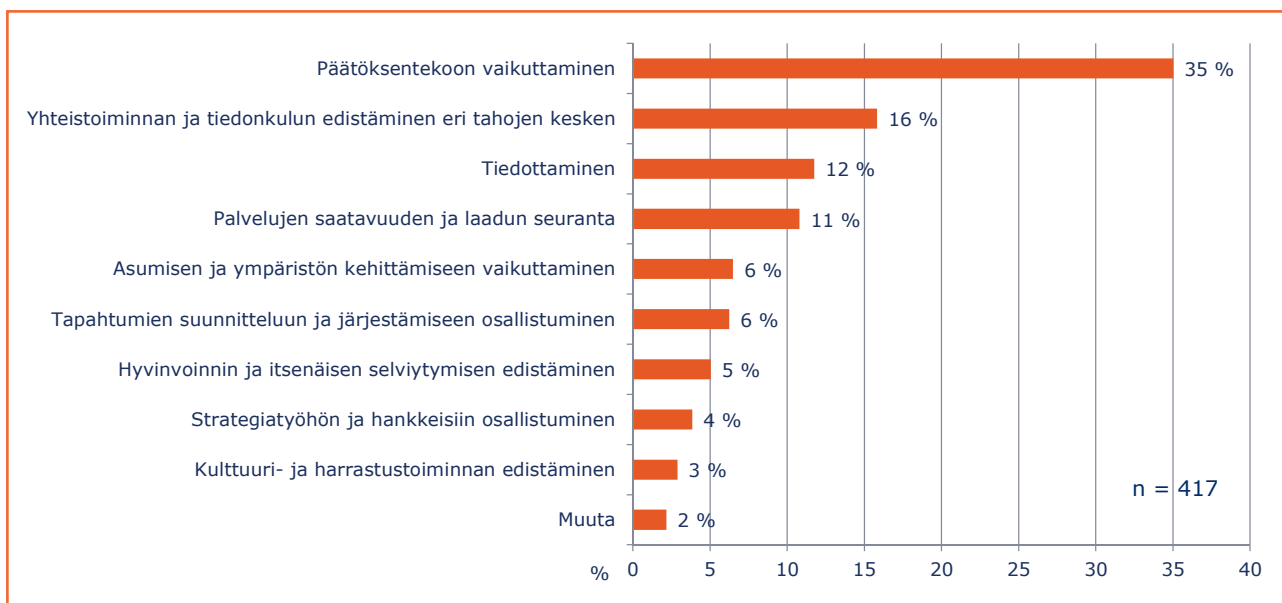
Esitykset, aloitteet, lausunnot ja muu vaikuttaminen

Vanhusneuvoston tehtävä ja asema tiedostetaan ja se on vahvistunut.

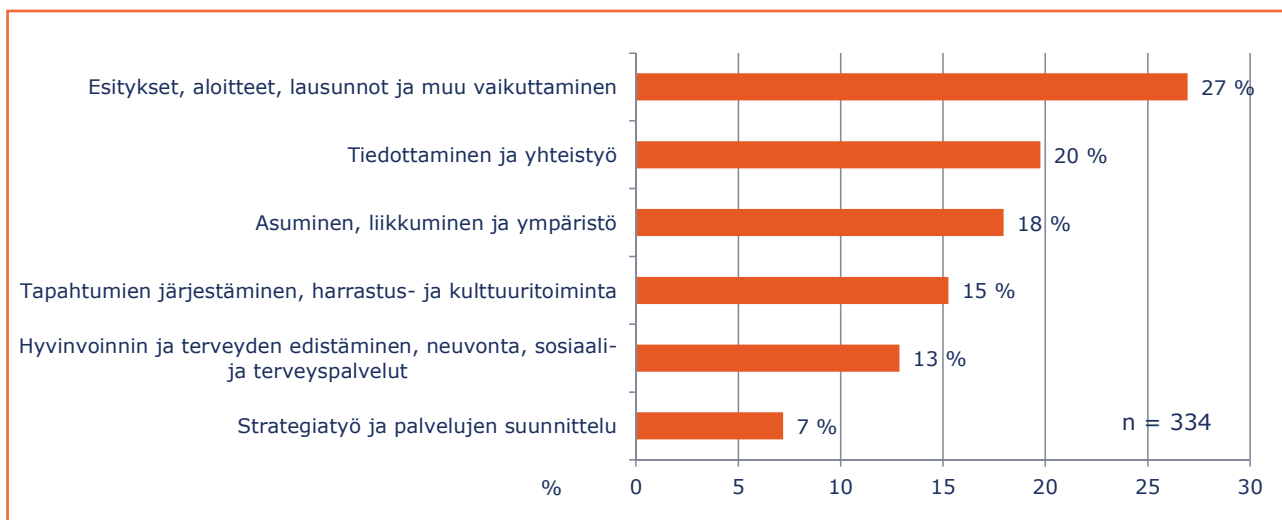
Aloitteet käsitellään asiallisesti ja ne tuottavat tulosta.

Vanhusneuvoston aloitteesta on saatu toimiva asiointiliikenneverkosto koko kaupungin alueella.

Vanhusneuvoston aloitteesta eläkeläiset pääsevät matkustamaan puolella hinnalla kaupungin paikallisliikenteessä.

Kuvio 4. Vanhusneuvoston tärkeimmät tehtävät

Kuvio 5. Vanhusneuvostojen toiminnan tärkeimmät tulokset

Lausunnot ja aloitteet on huomioitu kunnanhallituksessa, valtuustossa ja lautakunnissa.

Tulokset ovat olleet vaatimattomia, koska vanhusneuvoston esityksiä ei useinkaan ole voitu toteuttaa.

Vanhustyön ja vanhusten arvostus on noussut kunnassa.

Vanhusneuvosto on saanut tietyn aseman ikääntyneen väestön puhemiehenä.

Vanhusneuvostoa ei enää pidetä jonakin turhanaikaisena toimikuntana, vaan sen mielipiteitä kuunnellaan.

Tiedottaminen ja yhteistyö

Tutustuminen oman kunnan ja muiden kuntien vanhustalveluihin

Palveluoppaan laadinnassa mukana

Tiivistynyt yhteydenpito eläkeläisjärjestöjen kesken

Oma paikallisradio-ohjelma, jatkuva tiedotuskanava ikäihmisille

Seudullinen vanhusneuvostojen neuvottelupäivä

Ovat kontaktihenkilöitä ikääntyville, koska vanhusneuvoston jäsenet ovat aktiivisesti eri yhdistyksissä ja tapahtumissa, missä muutkin ikääntyneet ovat

Kutsuu kunnan alueella toimivien järjestöjen edustajia yhteistyö- ja neuvottelutilaisuuteen vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Asuminen, liikkuminen ja ympäristö

Esteettömyyskartoitukset ja niiden johdosta tehdyt toimenpiteet

Senioripuiston/liikuntapuiston perustaminen ikäihmisille

Keskustan liikennejärjestelyt ovat parantuneet vanhusneuvoston aktiivisella toiminnalla.

*Pysäköintitilan laajentaminen asumispalveluiden alueella
Kaiteiden ja luiskien järjestäminen kirkon ja kaupungintalon sisäänkäyntiin*

Ulkoilupenkit katujen varsille

Invapaikkojen saaminen kaupan ja pankin eteen

*Kirjaston portaiden kunnostaminen helpottamaan vanhus-
ten pääsyä kirjastoon*

Tapahtumien järjestäminen, harrastus- ja kulttuuritoiminta

Vanhusten viikon tapahtumien järjestäminen

Kesäretki, jouluvierailut laitoksissa

*On saatu yhdistyksiin kuulumattomat liikkeelle eri tilai-
suuksiin*

Kirjallisuuspiirin aloittaminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, neuvonta, sosiaali- ja terveyspalvelut

Vapaaehtoistoiminnan vireyttäminen

Seniorineuvolan toiminta on aloitettu.

Neuvontapisteiden toiminta on aloitettu.

*Palveluiden järjestämisessä vanhuksille olemme tulleet
kuulluiksi.*

*Vanhusten ulkoiluttamisesta on tullut säännöllistä toiminta-
ta.*

*Seniorikortin käyttöönotto; 65 vuotta täyttäneet saavat
alehintaan käyttää kaupungin liikuntapalveluja, kuten kun-
tosalia ja liikuntahallia.*

Strategiatyö ja palvelujen suunnittelu

*Ikääntymispoliittisen ohjelman valmisteluun osallistumi-
nen*

Vanhusneuvoston edustus on pyydetty eri työryhmiin.

*Vanhusneuvosto on selvittänyt ikääntyneiden kuntalaisten
mielipiteitä kaupungin kehittämisen kannalta keskeisistä
asioista.*

Kunta- ja palvelurakennemuutos vanhusneuvostojen kannalta

Suomessa on toteutettu ja meneillään kuntarakenteita sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä koskevat uudistuksia. Vanhusneuvostokyselyyn vastanneista 31 % arvioi, että kunta- ja palvelurakenteen muutokset ovat vaikuttaneet oman vanhusneuvoston organisointiin tai toimintaan (n = 234). Kokemuksia oli kuntaliitoksista sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen siirtämisestä kunnalta yhteistoiminta-alueelle. Tapahtuneista muutoksista oli kolmenlaisia kommentteja; neutraaleja (64 %), kriittisiä (22 %) ja myönteisiä (14 %).

Neutraaleja vastauksia

Kuntaliitosten myötä jäsenmäärä ja alue kasvoivat.

*Eri kuntien vanhusneuvostot yhdistyivät kuntaliitoksen
myötä, eri kulttuurien yhteensovittaminen.*

*Sote-palvelujen siirryttyä kuntayhtymälle on vanhusneu-
voston toiminta siirretty sivistysosaston vapaa-aikapalve-
lujen vastuualueelle.*

Kriittisiä kommentteja

*Uudessa organisaatiossa vanhusneuvoston toiminta on ol-
lut vaikeampaa kuin ennen sote-uudistusta.*

*Aiemmin vanhusneuvostolla oli mielestäni enemmän pai-
noarvoa.*

Useammin on puututtava pyytämättä asioihin.

*Sosiaali- ja terveystoimen uudelleen organisoinnin takia
syntyi epäselvyyksiä vastuujaoista.*

Epävarmuus tulevasta turhauttaa toimijoita.

Myönteisiä näkemyksiä

Kuntaliitokset tuovat lisää yhdistyksiä mukanaan.

*Vanhusneuvoston alueellinen edustus on koettu hyvänä.
Kun alueella on oma vastuuhenkilö, tiedottaminen onnis-
tuu paikallisella tasolla.*

Vanhusneuvostokyselyyn vastanneista lähes kaksi kolmes-
ta (62 %) arvioi, että kunta- ja palvelurakenteen muutok-
set tulevat lähivuosina jollakin tavalla vaikuttamaan oman
vanhusneuvoston organisointiin tai toimintaan (n = 227).
Lähivuosienkin muutoksista oli kolmenlaisia kommentteja;
neutraaleja (80 %), kriittisiä (8 %) ja myönteisiä (12 %).
Seuraavassa on esimerkkejä kommentteista:

Neutraaleja vastauksia

*Jos sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisalue muuttuu,
neuvosto muuttuu mukana.*

*Kuntaliitos vaikuttaa neuvoston kokoonpanoon, toimialu-
eeseen ja mahdollisesti toimintamuotoihin.*

*Mahdollisten kuntaliitosten myötä saattaa syntyä vain yksi
neuvosto.*

*Mahdollisesti tulee yksi seutukunnallinen vanhusneuvosto.
Voi olla seudullisesti vahvempi vaikuttaja tai sitten päin-
vastoin.*

*Liitoskuntien edustuksen huomioon ottaminen vanhus-
neuvoston kokoonpanossa*

*Jos kuntia yhdistetään, tulisi "vanhoilla kunnilla" olla edel-
leen oikeus osallistua vanhusneuvostoon.*

Kriittisiä kommentteja

*Varmasti syntyy ristipaineita, poliittinen paine tulee kas-
vamaan, vanhusneuvoston asiantuntemus nimenomaan
vanhusasioihin voi heiketä.*

*On syytä pelätä, että vanhusneuvoston mahdollisuudet
vaikuttaa isossa kunnassa jäävät vähäisiksi tai tulee tilan-
ne, että tarkastelunäkökulmaksi tulee se kunta, jonka alu-
eelle palvelut eniten keskittyvät. Laitamille jäävät kunnat
jäävät ehkä paitsioon myös siten, että sieltä ei ole edusta-
jaa vanhusneuvostossa.*

*Strategioiden yhteinen laadinta on alueelliset erot huomi-
oiden hankalaa.*

Palvelut karkaavat kauemmaksi, toimijat/toiminta ei ole niin "käden ulottuvilla".

Paikallinen yhteistyö vähenee ja paikallistuntemuksen hyötykäyttö vähenee.

Myönteisiä näkemyksiä

Kuntarakenteen muutos laajentaa toiminta-aluetta ja vaikuttaa asenteisiin myönteisesti.

Vanhuspalvelulain tuomat muutokset huomioidaan toiminnan organisoinnissa.

Vanhusneuvoston työ korostuu.

Toivottavasti yhteistyö lisääntyy.

Vanhusneuvoston rooli tulee yhä tärkeämmäksi, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Omassa kunnassa eri alueita kehitetään haastamalla ikäihmiset mukaan jo varhaisen ennakoinnin vaiheessa.

Muutokset vaikuttavat aktiivisesti vanhusneuvoston toimintaan.

Vanhusneuvostojen näkemyksiä toiminnan kehittämisestä

Kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan, miten oman vanhusneuvoston toimintaa tulisi heidän mielestään kehittää. Kehittämis ehdotukset keskittyivät kolmelle alueelle; vanhusneuvoston toiminnan näkyvyys ja vaikuttavuus, vanhusneuvoston rooli toimijana ja vanhusneuvoston toimintaedellytykset. Vanhusneuvostojen näkemyksiä kuvastaa hyvin seuraava vastaus:

Vanhusneuvosto on ikäihmisten äänitorvi kunnassa. On saatava medianäkyvyyttä ja positiivinen asenne tekemiselle ja yhteistyölle. Vanhuspalvelulaki antaa suuntaa ja raamin tulevalle kehittämiselle. Kehittämisen pitää lähteä kunnan ja alueiden paikallisuuden näkökulmasta. Vanhusneuvoston pitää lähteä haastamaan ikäihmisten tietoa-taitoa ja kokemusta osallistamalla joukkoja mukaan uudistamaan. Uudet jäsenet tuovat uutta ajattelua ja sen myötä toimintakulttuuri muuttuu myös vanhusneuvostoa arvostavaksi.

Vanhusneuvostolle näkyvyyttä ja vaikuttavuutta

Vanhusneuvostolle on vastaajien mielestä saatava lisää näkyvyyttä ja kuuluvuutta kuntalaisten ja päättäjien keskuudessa sekä tiedotusvälineissä. Tämän uskottiin lisäävän kiinnostusta neuvoston toimintaa kohtaan ja parantavan vaikuttamismahdollisuuksia.

Vanhusneuvoston jäsenten on tartuttava nykyistä pontevammin epäkohtiin ja tehtävä aloitteita ikäihmisten olojen ja palvelujen parantamiseksi. Neuvoston toimintaa tulee laajentaa kokonaisvaltaisesti ikäihmisten hyvinvoinnin, asumisen, ympäristön ja palvelujen kannalta tärkeisiin kysymyksiin, eikä keskittyä pelkästään vanhuspalveluihin tai sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Yhteistyötä muidenkin hallinnonalojen kuin vanhuspalvelujen kanssa on lisättävä.

Vanhusneuvoston roolia päätösten valmistelussa on vastaajien mielestä vahvistettava. Vanhusneuvoston on oltava

tiiviimmin mukana erilaisissa työryhmissä ja kehittämiss-hankkeissa. Lausuntojen avulla voidaan vaikuttaa, mutta lausuntovaiheessa asioiden valmistelu on usein jo pitkällä. Vanhusneuvostoa on kuultava automaattisesti kaikilla toimialoilla silloin, kun ikäihmisten asioita valmistellaan.

Vanhusneuvosto on otettava mukaan asioiden valmisteluun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kunnan tulisi jo etukäteen informoida vanhusneuvostoa tulossa olevista, ikäihmisiä koskevista hankkeista. Vanhusneuvoston edustajalla tulisi olla läsnäolo-oikeus kunnan toimielinten kokouksissa silloin, kun siellä päätetään ikäihmisten asioita.

Vanhusneuvoston toimintaan kaivattiin enemmän suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Tämän vuoksi toimintasuunnitelman laatimista vanhusneuvostolle pidettiin tärkeänä. Vanhusneuvoston jäseniä voitaisiin käyttää nykyistä enemmän kokemusasiantuntijoina palvelujen arvioinnissa.

Vanhusneuvosto aktiiviseksi toimijaksi

Vanhusneuvoston toimintaan kaivattiin lisää aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta. Vanhusneuvoston asemaa itsenäisenä toimijana tulisi vastaajien mielestä vahvistaa. Vanhusneuvoston jäsenten tulisi ottaa enemmän vastuuta toiminnasta. Toiminta koettiin välillä liian virkamiesvetoiseksi. Neuvostoon kaivattiin mukaan myös nuorempia jäseniä, jotta neuvoston aktiivisuus säilyisi ja paranisi. Kokoonpanoa tulisi laajentaa niin, että ikäihmiset voisivat tulla vanhusneuvoston jäseniksi muutenkin kuin järjestöjänsä kautta. Muutamassa vastauksessa todettiin, että vanhusneuvoston jäseniä ei tule nimetä poliittisin perustein.

Vaikka virkamiesvetoisuutta vanhusneuvostossa haluttiin vähentää, sihteerille kaivattiin toisaalta lisää aikaa vanhusneuvoston sihteeritehtävien hoitamiseen. Muiden tehtävien takia sihteerille ei jää riittävästi aikaa vanhusneuvostolle. Suuressa kunnassa vanhusneuvosto katsoi tarvitsevansa kokopäiväisen sihteerin. Kunnan viranhaltijana sihteerin koki välillä toimivansa "kahdella pallilla".

Vastaajat kaipasivat enemmän yhteistyötä lähikuntien vanhusneuvostojen kesken, esimerkiksi vanhusneuvostojen seudullinen tapaaminen kerran vuodessa ja puheenjohtajien tapaaminen kaksi kertaa vuodessa.

Toimintaedellytykset kuntoon

Vanhusneuvoston toimintaedellytyksistä vastaajat nostivat esiin kaksi asiaa. Ensinnä vanhusneuvostolle on varattava oma määräraha kunnan talousarviossa. Budjetti on varattava sellaiseksi, että toiminta oikeasti on mahdollista. Toiseksi vanhusneuvoston kokouksista tulisi maksaa jäsenille kokouspalkkiot ja matkakulut. Nämä osaltaan kannustaisivat vanhusneuvoston jäseniä osallistumaan neuvoston kokouksiin ja toimintaan.

Vanhusneuvosto vanhuspalvelulaissa

Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista on säädetty kuntalain (1995/365) 27 §:ssä. Valtuuston on

pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Kuntalain 27 §:n säännös kattaa kaikenikäiset kunnan asukkaat ja palvelujen käyttäjät.

1.7.2013 voimaan tulleen vanhuspalvelulain (Laki ikääntyneen väestön tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012) tarkoituksena on muun muassa parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuuksia osallistua elinolonsa ja palvelujensa suunnitteluun ja kehittämiseen kunnassa sekä vahvistaa iäkkään henkilön osallistumista omien palvelujensa toteuttamiseen.

Vanhuspalvelulaissa ikääntyneellä väestöllä tarkoitetaan eläkeikäistä väestöä eli 63 vuotta täyttäneitä. Iäkkäällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta.

Vanhuspalvelulain myötä vanhusneuvostot tulivat lakisääteiksi. Vanhuspalvelulain 11 §:n mukaan kunnan on asetettava ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvosto on otettava mukaan vanhuspalvelulain mukaisen suunnitelman valmisteluun sekä palvelujen arviointiin. Lisäksi neuvostolle on muutoinkin annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäistä toimintoista suoriutumisen taikka ikääntyneen väestön tarvitsemien palvelujen kannalta. Kunnan tuli asettaa vanhusneuvosto viimeistään 1.1.2014.

Kunnan on vanhuspalvelulain 5 §:n mukaan laadittava suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnittelussa on painotettava kotona asumista ja kuntouttavia toimenpiteitä. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava valtuustokausittain. Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on 6 §:n mukaan vuosittain arvioitava iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien sosiaalipalvelujen laatua ja riittävyttä alueellaan.

Vanhusneuvostoja on käsitelty sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton 28.6.2013 päivätyssä muistiossa vanhuspalvelulain toimeenpanon ja tulkinnan tueksi.

Vanhusneuvoston asettaminen

Kunnat ja kuntayhtymät voivat sopia vanhusneuvoston järjestämismallin paikallisesti. Vanhusneuvosto voi olla kunnan oma tai useamman kunnan yhteinen. Kunta tai kunnat voivat perustaa yhdistetyn vanhus- ja vammaisneuvoston. Yhteistoiminta-alueen kuntayhtymä tai vastuukunta voi

perustaa alueen kuntien yhteisen vanhusneuvoston, jossa ovat edustettuina alueen kunnat ja muut toimijat, taikka kuntayhtymän kukin jäsenkunta voi perustaa oman vanhusneuvoston. Jos kunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastaa yhteistoiminta-alue, vanhusneuvoston asettamisvelvollisuus kuuluu viime kädessä yhteistoiminta-alueen kuntayhtymälle tai vastuukunnalle.

Kunnat ovat jo ennen vanhuspalvelulain voimaantuloa perustaneet laajasti vanhusneuvostoja, jotka voivat edelleen jatkaa ja kehittää toimintaansa vanhusneuvostoja koskevat säännökset huomioon ottaen. Vanhusneuvostoina voivat toimia muunkin nimiset jo valmiina olevat yhteistyöelimet, mikäli niiden asettaminen, tehtävät ja osallistumismahdollisuudet vastaavat vanhuspalvelulain 11 §:ssä asetettuja vaatimuksia.

Vanhusneuvoston asema kunnassa

Kunnan toimielimiä ovat valtuuston lisäksi kunnanhallitus, lautakunnat, johtokunnat, niiden jaostot sekä toimikunnat (kuntalain 17 §). Kunnan luottamushenkilöitä ovat kunnan toimielimiin valitut jäsenet sekä muut kunnan luottamustoimiin valitut henkilöt (kuntalain 32 §). Vanhusneuvostot eivät ole kuntalaisia tarkoitettuja toimielimiä. Näin ollen vanhusneuvoston jäsenet eivät muodollisesti ole kunnan luottamushenkilöitä, vaikka heidän asemansa on lähes vastaava.

Vanhusneuvoston organisoinnista ja toimintatavoista ei ole erikseen säädetty, joten ne jäävät kunnan päätettäväksi. On suositeltavaa, että kunnanhallitus hyväksyy vanhusneuvostolle toimintasäännön, jossa vahvistetaan muun muassa vanhusneuvoston tarkoitus, lakisääteiset ja mahdolliset muut tehtävät, vanhusneuvoston asettava toimielin, jäsenten lukumäärä ja mitä tahoja jäsenet edustavat, neuvoston toimikausi, kokousten koollekutsuminen, puheenjohtajan valinta ja sihteerin tehtävien hoitaminen sekä toimintasuunnitelman laatiminen ja toimintakertomuksen antaminen.

Tasa-arvovaltuutettu on katsonut, että vanhus- tai vammaisneuvostot eivät ole luonteeltaan sellaisia kunnallisia suunnittelu- ja päätöksentekoeleimiä, joita kiintiösäännöksessä tarkoitetaan. Tasa-arvovaltuutettu pitää kuitenkin tärkeänä sitä, että sekä naiset että miehet ovat varsinkin järjestöjensä edustajina mukana tämän tyyppisessä yhteistyössä. Tämän vuoksi kuntien pyytäessä ulkopuolisia tahoja nimeämään omat edustajansa olisi hyvä muistuttaa molempien sukupuolten tarpeellisuudesta.

Vanhusneuvoston toimintaedellytykset

Kunnan on vanhuspalvelulain mukaan huolehdittava vanhusneuvoston toimintaedellytyksistä. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kunta osoittaa toimitilat kokousten järjestämistä varten, huolehtii kokousten järjestämisestä ja niistä aiheutuneiden kustannusten maksamisesta. Vanhusneuvoston toimintaedellytyksiä vahvistaa myös se, että kunnan palveluksessa oleva henkilö toimii vanhusneuvoston sihteerinä.

Vanhusneuvoston jäsenten osallistuminen kunnan tai muiden tahojen järjestämään koulutukseen vahvistaa osaltaan neuvoston toimintaedellytyksiä. Kunnan tulee kulloinkin tehdä päätökset neuvoston jäsenten osallistumisesta koulutustilaisuuksiin ja mahdollisten koulutuksesta aiheutuvien kustannusten maksamisesta.

Kokouspalkkioiden maksaminen vanhusneuvoston jäsenille on perusteltua, joskin se on kunnan harkinnassa. Kokouspalkkioista voidaan päättää kunnanhallituksen asettamispäätöksessä tai toimintasäännössä taikka vaihtoehtoisesti määrätä luottamushenkilöiden palkkiosäännössä. Kunnanhallituksen asettamispäätöksessä voidaan myös todeta, että vanhusneuvoston jäsenten palkkioista ja muista korvauksista on soveltuvin osin voimassa, mitä palkkiosäännössä määrätään esimerkiksi lautakunnan jäsenten palkkiosta ja korvauksista.

Kunta osoittaa talousarviossa vanhusneuvoston toimintaan tarvittavat määrärahat. Erillinen määräraha talousarviossa jänitevöittää vanhusneuvoston toimintaa.

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet uudessa kuntalaissa

Kuntalain kokonaisuudistuksen tavoitteena on uudistaa kuntalaki siten, että siinä otetaan huomioon kuntien muuttuvasta toimintaympäristöstä ja uusista kuntahallinnon rakenteista aiheutuvat muutostarpeet. Uusi kuntalaki korvaa vuoden 1995 kuntalain. Kuntalaki on edelleen kunnan hallintoa, päätöksentekomenettelyä ja taloutta koskeva yleislaki. Uudistuksella pyritään vähentämään erityislainsäädännön tarvetta. Hallituksen esitysluonnos kuntalaiksi julkaistiin 8.5.2014. Lakiluonnoksesta on pyydetty lausunnot kunnilta ja muilta tahoilta elokuulle mennessä. Uuden kuntalain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2015.

Vanhusneuvosto vanhuspalvelulaista kuntalakiin

Kunnan "vaikuttamistoimielinten" sääntely esitetään koottavaksi uuteen kuntalakiin. Kunnanhallituksen on asetettava nuorisovaltuusto/nuorten vaikuttajaryhmä ja vanhusneuvosto. Lisäksi kunnanhallitus voi asettaa vammaisneuvoston, mutta lakiluonnoksen mukaan siihen ei velvoiteta.

Vanhusneuvostoa koskeva säännös on tarkoitus siirtää vanhuspalvelulaista uuden kuntalain 27 §:ään: Ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen, päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tai ikääntyneen väestön tarvitsemien palvelujen kannalta.

Vanhusneuvosto ei ole kuntalaissa tarkoitettu kunnan toimielin. Vanhusneuvoston kokoonpanosta ja valinnasta ei kuntalaissa säädetä yksityiskohtaisemmin, vaan ne voidaan määritellä paikallisten olosuhteiden mukaisesti.

Vanhusneuvosto voi olla kunnan oma tai useamman kunnan yhteinen. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisestä vastuussa olevan tahon suhde vanhusneuvostoa koskevaan kuntalain sääntelyyn täsmentyy vuoden 2014 aikana sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain valmistelun edetessä.

Kunnan on myös mahdollista perustaa yhdistetty vanhus- ja vammaisneuvosto. Tämä ei lakiluonnoksen perustelujen mukaan välttämättä ole tarkoituksenmukaisin toimintatapa, koska suurin osa vammaisista kunnan asukkaista on lapsia, nuoria ja työikäisiä.

Kuntalain vanhusneuvostopykälässä ei mainita vanhusneuvoston ottamista mukaan vanhuspalvelulain 5 §:ssä tarkoitettua suunnitelman valmisteluun ja 6 §:ssä tarkoitettuun arviointiin. Ottaen huomioon vanhusneuvoston tehtävät, vanhusneuvostolle on kuitenkin annettava mahdollisuus vaikuttaa ikääntyneen väestön tukemista koskevan suunnitelman valmisteluun ja palvelujen riittävyyden ja laadun arviointiin.

Ikääntyneen väestön suunnitelma sovitettava kuntastrategiaan

Uuden kuntalain myötä kuntastrategia tulee lakisääteiseksi. Lakiluonnoksen 39 §:n mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista.

Kuntastrategian tulee perustua arvioon kunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteuttamiseen. Kuntastrategiassa tulee määritellä myös sen toteutumisen arviointi ja seuranta.

Pakollista kuntastrategiaa koskevan säännöksen tavoitteena on vahvistaa kunnan toiminnan ohjaamista kokonaisuutena sekä liittää kunnan strateginen suunnittelu ja taloussuunnittelu nykyistä tiukemmin yhteen. Kuntastrategiassa tulee ottaa nykyistä selvemmin huomioon kunnan taloudelliset realiteetit ja kehitysnäkymät. Tavoitteena on, että kunnassa laaditaan yksi strategia, johon kootaan mahdollisimman laajasti myös erityislainsäädännössä edellytetyt suunnitelmat.

Kuntalain valmistelun yhteydessä ei ole esitetty muutoksia vanhuspalvelulain 5 §:ään. Näin ollen kunnan on edelleen laadittava vanhuspalvelulain 5 §:n edellyttämä suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi. Kuntaa johdetaan valtuuston hyväksymän kuntastrategian mukaisesti, joten suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi on sovitettava kuntastrategiaan.

Kansalaisraati osallistumisen ja vaikuttamisen muotona

Uusi kuntalaki kannustaa kuntalaisia osallistumaan ja vaikuttamaan. Lakiluonnoksen 22 §:n mukaan kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Valtuuston on pidettävä huolta monipuolisista ja vaikuttavista osallistumisen mahdollisuuksista.

Monipuolisilla osallistumismahdollisuuksilla on tarkoitus edistää eri asukasryhmien ja eri palveluiden käyttäjien osallistumista itselleen sopivalla tavalla ja tarjota eri asiakokonaisuuksiin ja tilanteisiin sopivia joustavia ja vaikuttavia osallistumisen muotoja. Lakiluonnoksen 22 §:ssä on esimerkkiluettelo osallistumis- ja vaikuttamismuodoista.

Esimerkkinä nostetaan esille keskustelu- ja kuulemistilaisuuksien sekä kansalaisraatien järjestäminen. Kansalaisraati terminä on kuntalaisia uusi. Eräänlaisena yläkäsitteenä se kuvaa aiempaa vuorovaikutteisempia osallistumistapoja. Kuulemis- ja vuorovaikutuskäytäntöjen kehittämisessä kansalaisraadit voivat toimia vaihtoehtoina perinteisille yksisuuntaisille kuntalaiskyselyille, jotka usein heijastavat yksittäisten kuntalaisten mielipiteitä.

Kansalaisraati ja sitä vastaavat keinot soveltuvat menetelminä erityisesti tilanteisiin, joissa suunnittelun lähtökohtana on monimutkainen asiakysymys. Kansalaisraadilla on mahdollista myös tuottaa kokonaisvaltaisempi kansalaismielipide kunnan päättäjille päätösharkintaan. Jo ennakolta tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten kansalaisraadin tuotokset käsitellään edustuksellisessa päätöksenteossa. Kansalaisraatia käyttämällä on mahdollista edistää kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien yhtäläisiä osallistumismahdollisuuksia sekä tuoda erityisryhmiä vahvemmin mukaan päätöksenteon valmisteluun.

Suomen ensimmäinen ikäihmisten kansalaisraati järjestettiin Vaasan seudulla kahtena kahden päivän tilaisuutena marraskuussa 2011. Kansalaisraadin teemaksi valittiin ”Mitä on ikäihmisen hyvä elämä ja hyvä asuminen ja miten se toteutuu?”. Myöhemmin ikäihmisten raateja on toteutettu muillakin paikkakunnilla.

Vaasan kansalaisraatiin kaikilla alueen 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä oli mahdollisuus ilmoittautua mukaan. Raatiin ilmoitautui kaikkiaan 55 ikäihmistä. Heistä valittiin ositetun satunnaisotannon kautta 26 raatilaisista. Tavoitteena oli koota raati, joka muodostaa hankkeeseen valitun alueen pienoiskoossa.

Raadissa keskusteltiin, kuultiin asiantuntijoita ja lopuksi esitettiin yhteinen julkilausuma. Julkilausumassa, kuvattiin kansalaisraadin visio hyvästä elämästä ja hyvästä asumisesta. Julkilausuma sisälsi 18 ehdotusta, jotka esitettiin paikallisille, alueellisille ja kansallisille päättäjille. Hankkeen henkilöstö ja kansalaisraadin jäsenet päättivät seurata julkilausuman ja kehittämis ehdotusten käsittelyä päätöksenteossa. Vaasan kansalaisraati sai raatilaisilta myönteisen vastaanoton.

”Jos ja kun se nyt ei jää vaan tähän, vaan että se leviää näille päättäjille ja se käy kunnallisella taholla sekä valtakunnallisella taholla. Että tavallaan tää levinneisyys ja se semmoinen kantomatka se tulee laajemmaksi, kun mitä yleensä näissä tavallisissa keskusteluissa.”

”Se oli kiinnostavaa (raati). Tässä just on, että jos olisi tämmöisiä tilaisuuksia säännöllisesti kunnan puolelta, niin siinä tulis varmaan kunnan päättäjille ja toimijoille, virkamiehille näkemystä enemmän.”

Vanhusneuvostojen historiaa

Kuntaliiton 1999 ja 2012 tekemien kyselyjen mukaan vanhusneuvostojen perustaminen lähti liikkeelle ruotsinkieliseltä rannikkoseudulta. Vanhusneuvoston asetti ensimmäisenä Kruunupyyn kunta vuonna 1997, ja Luodon kunta teki vuoden 1996 lopulla päätöksen vanhusneuvoston perustamisesta. Myös suuret kaupungit Espoo, Helsinki ja Vantaa olivat ensimmäisten joukossa. Eniten vanhusneuvostoja perustettiin vuosina 1999–2002.

Vanhusneuvostojen perustamisen taustalla vaikuttivat ikäihmisten lisääntyvän määrän lisäksi kuntalaisten osallistumisoikeutta koskevat säännökset kuntalaisissa, vanhuspoliittisen tavoite- ja strategiatoimikunnan suositukset, YK:n kansainvälinen ikäihmisten vuosi 1999 sekä muiden maiden esimerkit vanhusneuvostoista.

Vanhuspoliittisen tavoite- ja strategiatoimikunnan mietinnösä ”Vanhuspolitiikkaa vuoteen 2001” osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen nähtiin yhtenä vanhuspolitiikan avainhaasteena. Tavoite- ja strategiatoimikunta katsoi, että yhteiskunnan tulee aktiivisesti poistaa esteitä ikäihmisten erilaiselta osallistumiselta sekä ehkäistä ikääntyneen väestön syrjäytyminen tietoyhteiskunnasta. Erityisen tärkeänä pidettiin palvelujen käyttäjien saamista mukaan kunnalliseen toimintaan. Toimikunta ehdotti muun muassa, että valtiollista ja kunnallista päätöksentekoa varten ikäihmisille ja heitä edustaville järjestöille luodaan pysyviä vaikuttamis-, tiedonvälitys- ja tiedonsaanti-järjestelmiä.

YK:n kansainvälinen ikäihmisten vuosi 1999 vauhditti vanhusneuvostojen perustamista ja varsinkin uusien aloitteiden määrä kasvoi. Eläkeläisjärjestöt olivat aktiivisia aloitteiden tekijöitä. Ikäihmisten arvostuksen kohottaminen ja ikäihmisten osallistumisen tukeminen olivat YK:n kansainvälisen ikäihmisten vuoden teemoja.

Myös muiden maiden esimerkit kannustivat vanhusneuvostojen perustamiseen Suomessa. Vanhusneuvostoja oli perustettu vapaaehtoisuuden pohjalta Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Saksassa jo 1970-luvulla. Norjassa ja Tanskassa vanhusneuvostot tulivat lakisääteiksi 1990-luvulla. Vapaaehtoisten vanhusneuvostojen perustamisen syynä oli useimmiten vanhusten vähäinen määrä poliittisissa elimissä ja heidän oma kiinnostuksensa vaikuttaa asioihinsa.

Kirjallisuutta

Hallituksen esitys eduskunnalle kuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE-luonnos 8.5.2014.

Helander Voitto (2006). Seniorikansalainen voimavarana. Acta-sarja nro 189. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kankaanranta Kari (2014). Vanhusneuvosto – keskusteleleva neuvonantaja. Toiminnan haasteet ja kehittäminen. Tampereen yliopisto, Porin yksikkö. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma.

Kunnallisvaalit 2012. Vahvistettu tulos ja ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi. Tilastokeskus 2.11.2012.

Kuntalaki 365/1995

Kuntaliitto – vanhusneuvostot,
www.kunnat.net/vanhukset > vanhusneuvostot

Laki ikääntyneen väestön tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012

Leinonen Anu (2006). Vanhusneuvoston funktiota jäljittämässä. Tutkimus maaseutumaisten kuntien vanhusneuvostoista. Jyväskylän yliopisto.

Raisio Harri. Ikäihmisten kansalaisraati osallistumisen ja vaikuttamisen muotona. Esitys Kuntamarkkinoilla 12.9.2012.
<http://www.kuntamarkkinat.fi/portals/2/2012-09-12-04-Raisio%20Harri.pdf>

Raisio Harri & Vartiainen Pirkko (2011). Osallistumisen illuusiosta aitoon vaikuttamiseen. Deliberatiivisesta demokratiasta ja kansalaisraadin toteuttamisesta Suomessa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=2616

Suomen ensimmäinen ikäihmisten kansalaisraati. Loppuraportti. Vaasan yliopisto ym. Julkaistu 23.1.2012.
http://www.uva.fi/fi/blogs/project/citizens_voice/ikaihminen_kansalaisraadin_loppuraportti/

Tolonen Eija (2003). ”Tämä on minun paikka”. Kokemuksia kuuden vanhusneuvoston käytännön toiminnasta Pohjois-Savossa ja Kainuussa. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön koulutusohjelma. Pro gradu -tutkielma.

Vanhuspalvelulain pilotointi. Vanhusneuvoston toimintamalli. Väli-Suomen Ikäkaste. Ikälain pilotointi -osahankkeen raportti (2013).
http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/ikaantyneet/vanhusneuvostot/Documents/Vanhuspalvelulain_pilotointi-raportti.pdf

Vanhuspalvelulaki. Muistio lain toimeenpanon ja tulkinnan tueksi. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto 28.6.2013.

Virnes Eevaliisa & Häkkinen Hannele (2000). Vanhusneuvostot Suomessa ja eräissä muissa maissa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kuviot

- Kuvio 1. Vanhusneuvostoissa edustettuina olevat tahot
- Kuvio 2. Vanhusneuvostojen toimintaedellytykset
- Kuvio 3. Vanhusneuvostojen toimintamuodot
- Kuvio 4. Vanhusneuvoston tärkeimmät tehtävät
- Kuvio 5. Vanhusneuvostojen toiminnan tärkeimmät tulokset

Vanhusneuvostokyselyn kyselylomake

[Linkki kyselylomakkeeseen](#)